

מודלים חישוביים

תרגול מס' 8

18 באפריל 2016

נושאי התרגול:

- המחלקות R ו-RE.
- מונים (Enumerators).
- טיעוני ספירה.

1 המחלקות R ו-RE

הגדרה 1.1 מ"ט M מקבלת (accepts) שפה L אם על קלט w : אם $w \in L$ היא מגיעה למצב מקבל ואם $w \notin L$ היא מגיעה למצב דוחה או לא עוצרת.

הגדרה 1.2 מ"ט M מכריעה (decides) שפה L אם על קלט w : אם $w \in L$ היא מגיעה למצב מקבל ואם $w \notin L$ היא מגיעה למצב דוחה. בפרט, תמיד עוצרת.

הגדרה 1.3 נגיד ש- $L \in RE$ אם קיימת מ"ט M המקבלת את L . נגיד ש- $L \in R$ אם קיימת מ"ט M המכריעה את L .

הגדרה 1.4 המחלקה coRE היא מחלקת השפות שמסלימן הוא ב-RE. כלומר, $L \in coRE$ אם קיימת מ"ט M המקבלת את $\bar{L}$. הוכחנו בכיתה כי $R = RE \cap coRE$.

נזכיר כמה שפות מפורסמות:

- בעית העצירה - $H_{TM} = \{\langle M, w \rangle \mid M \text{ is a TM and } M \text{ halts on } w\} \in RE \setminus R$
- בעית הקבלה - $A_{TM} = \{\langle M, w \rangle \mid M \text{ is a TM and } M \text{ accepts } w\} \in RE \setminus R$
- $L_3 = \{\langle M_1 \rangle, w_1, \langle M_2 \rangle, w_2 \mid w_1 \in L(M_1) \wedge w_2 \notin L(M_2)\} \notin RE \cup coRE$

כמו כן, נזכיר כי המחלקה R סגורה תחת משלים, איחוד וחיתוך.

תרגיל 1

הוכיחו כי R סגורה תחת הפעולה $\oplus$. כלומר, שאם $L_1 \in R$ וגם $L_2 \in R$ אזי

$$L_1 \oplus L_2 = \{w \mid w \in L_1 \setminus L_2 \vee w \in L_2 \setminus L_1\} \in R$$

פתרון

ניתן כמובן להראות זאת ישירות בעזרת תכונות סגור (עשו זאת). נוכיח ישירות. תהינה M_1, M_2 מ"ט המכריעות את L_1, L_2 בהתאמה. נבנה $M_{\oplus}$ שעל קלט w :

1. מסמלצת את M_1 על w .
2. מסמלצת את M_2 על w .
3. אם M_1 קיבלה ו- M_2 דחתה, קבל.
4. אם M_1 דחתה ו- M_2 קיבלה, קבל.
5. דחה.

ברור כי $M_{\oplus}$ תמיד עוצרת, ו- $w \in L_1 \oplus L_2$ אם"ם $M_{\oplus}$ מקבלת. מכאן, ש- $L_1 \oplus L_2 \in R$.

תרגיל 2

הוכיחו כי RE סגורה תחת איחוד.

פתרון

תהינה M_1, M_2 מ"ט המקבלות את L_1, L_2 בהתאמה. נבנה M שעל קלט w :

1. מסמלצת את M_1 ו- M_2 על w במקביל: בכל שלב מסמלצים צעד אחד בכל אחת מהמכונות.
2. אם אחת מהן קיבלה, קבל.
3. אם שתיהן דחו, דחה.

נכונות: אם $w \in L_1 \cup L_2$ אזי אחד מהסמלוצים יעצור ויקבל ומכאן ש- M תקבל. אם $w \notin L_1 \cup L_2$ אזי אף אחד מהסמלוצים לא יעצור ויקבל ולכן M תדחה או לא תעצור לעולם.

תרגיל 3

נגדיר את השפה

$$EVEN_{DFA} = \{ \langle D \rangle \mid D \text{ is a DFA over } \Sigma = \{0, 1\} \text{ and } L(D) \text{ contains a word of even length} \}$$

הוכיחו כי $EVEN_{DFA} \in R$.

פתרון

נזכיר כי השפה

$$EMPTY_{DFA} = \{ \langle D \rangle \mid D \text{ is a DFA and } L(D) = \emptyset \}$$

היא ב- R. תהא M המכונה שמכריעה אותה. M' על קלט $\langle D \rangle$:

1. אם $\langle D \rangle$ אינו קידוד חוקי של אס"ד מעל $\Sigma = \{0, 1\}$, דחה.
2. בנה אס"ד D_{even} עבור $L((\Sigma\Sigma)^*)$.
3. בנה אס"ד D' עבור $L(D) \cap L((\Sigma\Sigma)^*)$ (כיצד?).
4. סמלץ את M על $\langle D' \rangle$.
5. אם M קיבלה, דחה. אם M דחתה, קבל.

הנכונות ברורה: $L(D)$ מעל $\Sigma = \{0, 1\}$ מכילה מילה באורך זוגי אם"ם $L(D) \cap L((\Sigma\Sigma)^*)$ אינה ריקה, אם"ם M תדחה, אם"ם M' תקבל.

תרגיל 4

נגדיר את השפה $E_{TM} = \{\langle M \rangle \mid L(M) = \emptyset\}$. הוכיחו כי $E_{TM} \in \text{coRE}$.

פתרון

נוכיח כי $\overline{E_{TM}} \in \text{RE}$. נבנה מ"ט M' שמקבלת את $\overline{E_{TM}}$ כך שעל קלט $\langle M \rangle$:

1. בודקת כי $\langle M \rangle$ הוא קידוד חוקי של מ"ט. אם לא, מקבלת. יהא Σ הא"ב שמעליו M עובדת. יהא $x_1, x_2, \dots$ הסדר הלכסיקוגרפי של כל המילים מעל Σ^* .
2. לכל i החל מ-1:

(א) לכל j מ-1 עד i :

- i. סמלץ את M על x_j למשך i צעדים.
- ii. אם M מקבלת, קבל.

הנכונות:

- אם $\langle M \rangle \in \overline{E_{TM}}$ אזי קיימים i, j כך ש- M מקבלת את x_j לאחר i צעדים. מכאן, ש- M' תקבל.
- אם $\langle M \rangle \notin \overline{E_{TM}}$ אזי $\langle M \rangle \in E_{TM}$ ולכן לכל j לא תקבל את x_j (לא למשנה לאחר כמה צעדים), ו- M' לעולם לא תקבל.

הראינו כי $\overline{E_{TM}} \in \text{RE}$ ולכן $E_{TM} \in \text{coRE}$.

תרגיל 5

נגדיר את השפה $L_\infty = \{\langle M \rangle \mid |L(M)| = \infty\}$. הוכיחו כי $L_\infty \notin \text{R}$.

פתרון

ניח בשליה ש- $L_\infty \in \text{R}$ ותהא H מ"ט שמכריעה אותה. נבנה מ"ט M' שמכריעה את A_{TM} . M' על קלט $\langle M \rangle$ ו- w :

1. נבנה מ"ט M_w הזזה ל- M פרט לכך ש- M_w מוחקת את הקלט בסרט שלה וכותבת עליו w במקום (כלומר, M_w מתעלמת מהקלט שלה).
2. הרץ את H על M_w .
3. M' עונה כמו H .

הנכונות:

- אם M מקבלת את w אז M_w תמיד מקבלת ולכן $H, L(M_w) = \Sigma^*$ תקבל ולכן גם M' תקבל.
  - אם M לא מקבלת את w אז M_w לעולם לא תקבל ולכן $H, L(M_w) = \emptyset$ תדחה ולכן גם M' תדחה.
- מצאנו מ"ט המכריעה את A_{TM} , בסתירה לכך ש- $A_{TM} \notin \text{R}$.

2 מונים (Enumerators)

2.1 הגדרה מונה (enumerator) עבור שפה L הוא פונקציה $f_L : \mathbb{N} \rightarrow L$ שהיא חשיבה ועל.

2.2 משפט $L \in \text{RE}$ אם ורק אם יש לה מונה.

תרגיל 6

מונה מונוטוני עבור שפה L הוא מונה כך שאם $i < j$ אזי $f_L(i) < f_L(j)$. כלומר, הוא מונה את המילים בשפה בסדר לקסיקוגרפי. הוכיחו: לכל שפה אינסופית $L \in \text{R}$, אם יש ל- L מונה מונוטוני.

פתרון

נוכיח את שני הכיוונים.

כיוון ראשון

נניח כי $L \in \mathbb{R}$. אזי, קיימת מ"ט M המכריעה את L . נבנה מונה מונוטוני f_L : על קלט i , נריץ את M על המילים בסדר לקסיקוגרפי ונפלוט את המילה ה- i ית שהתקבלה. שימו לב שמכיוון ש- M מכריעה את L , היא בפרט עוצרת על כל קלט. f_L חשיבה, מחזירה את כל המילים ב- L ומונוטונית.

כיוון שני

נניח כי L שפה אינסופית ו- f_L הוא מונה מונוטוני עבודה. נבנה מ"ט M המכריעה את L . על קלט x :

$$1. M \text{ תחשב את } f_L(1), f_L(2), \dots$$

2. אם היא הגיעה ל- i כך ש- $f_L(i) = x$, M תקבל.

3. אם היא הגיעה ל- i כך ש- $f_L(i) > x$, M תדחה.

נכונות:

- אם $x \in L$ אזי קיים i כך ש- $f_L(i) = x$ ולכל $j < i$, $f_L(j) < x$. לכן, M תקבל.
- אם $x \notin L$ אזי לכל i , $f_L(i) \neq x$ אזי M לא תקבל. מכיוון ש- L אינסופית, קיים $y > x$ ו- j כך ש- $f_L(j) = y$. לכן, שנגיע ל- y אז M תדחה.

7 תרגיל

הוכיחו כי לכל שפה אינסופית $L \in \text{RE}$ קיימת שפה אינסופית $L' \subseteq L$ כך ש- $L' \in \text{R}$.

פתרון

$L \in \text{RE}$ אזי קיים מונה f_L עבור L . נסתכל על הסדרה $f_L(1), f_L(2), \dots$. נגדיר תת סדרה מונוטונית:

$$f_L(i_1), f_L(i_2), \dots$$

כך ש- $i_1 = 1$ ו- i_{j+1} הוא המספר הקטן ביותר שגדול מ- i_j כך ש- $f_L(i_j) < f_L(i_{j+1})$. כעת נגדיר

$$L' = \{g(j) \mid j \in \mathbb{N}\}$$

לפי הבנייה שלנו, $L' \subseteq L$, L' היא אינסופית ו- g הוא מונה מונוטוני עבודה. g חשיבה שכן אנו צריכים לחשב מספר סופי של מילים כדי להגיע ל- $g(j)$. מהתרגיל הקודם, $L' \in \text{R}$.

3 טיעוני ספירה

8 תרגיל

הוכיחו כי לכל שפה אינסופית L קיימת $L' \subseteq L$ שאינה ב- RE .

פתרון

ראינו בכיתה כי קבוצת מכונות הטורנינג היא בת מניה. תהא L' קבוצת השפות החלקיות ל- L . כל תת-שפה כזו $A \in L'$ נתנת לתיאור ע"י מחרוזת בינארית אינסופית $b_1, b_2, \dots$ כך ש- $b_i = 1$ אם"ם המילה ה- i ית ב- A נמצאת ב- L .

אם כך, מצאנו התאמה חח"ע ועל בין L' לסדרות בינאריות אינסופיות. קבוצת הסדרות הבינאריות האינסופיות (דהיינו, הקבוצה $\mathbb{N} \rightarrow \{0, 1\}$) היא אינה בת-מניה, ולכן L' אינה בת מניה ולכן קיימת $L' \in L'$ שאינה ניתנת לקבלה על ידי מכונת טורנינג.

תרגיל 9

הוכיחו כי קיימת שפה אינסופית L כך שכל שפה אינסופית $L' \subseteq L$ אינה כריעה.

פתרון

תהא D קבוצת השפות האינסופיות הכריעות. מכאן, ש- D בת מניה ותהיה $L_1, L_2, \dots$ מניה שלה. נגדיר סדרה של מספרים טבעיים $n_0, n_1, \dots$ כך:

$$1. \quad n_0 = 0$$

2. עבור $k \geq 1$, תהא w_k המחרוזת הקצרה ביותר ב- L_k כך ש- $|w_k| < n_{k-1}$ אינסופית אז בהכרח קיימת כזו).

$$3. \quad \text{נגדיר } n_k = |w_k| + 1, \text{ אזי, } n_k < |w_k| < n_{k-1}.$$

כעת, נגדיר $L = \{1^{n_0}, 1^{n_1}, 1^{n_2}, \dots\}$ כשפה שלנו. כעת נראה כי לכל שפה אינסופית כריעה A , $A \not\subseteq L$ וזה יוכיח את הטענה שלנו.

נניח בשלילה שקיים i עבורו $L_i \subseteq L$. אזי:

$$\bullet \quad w_i \in L_i$$

$$\bullet \quad w_i \notin L \text{ ולכן } n_{i-1} < |w_i| < n_i$$

וזה בסתירה, כי מצאנו מילה שנמצאת ב- L_i אך לא ב- L .